

OD ISTE AUTORKE

CRVENI ADRESAR
UPITNIK JE POLA SRCA
HRAST JE I DALJE TU

KAO PERO NA VETRU

SOFIJA LUNDBERJ

Prevela sa švedskog
Marija Popović

■ Laguna ■

Naslov originala

Sofia Lundberg

SOM EN FJÄDER I VINDEN

Copyright © Sofija Lundberg 2021

Published by agreement with Salomonsson Agency

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Posvećeno tati.
Jer si mi svojim zlatnim
trombonom udahnuo džez u život.*

12. avgust 2019, 9.22

Tišina. Violina leva ruka odmara se na trpezarijskom stolu. Naborana je i otečena nakon vrelog letnjeg talasa. Malčice okreće prsten, burmu koja joj se zarila u kožu prsta. Gladak, jednostavni zlatni prsten bez dijamanta.

Možda bi zauvek trebalo da ga skine. Već joj je premali, morao bi verovatno da se prereže. Dvoumi se, veoma želi da ga nosi. Onaj koji joj ga je dao mrtav je i odavno sahranjen. Ali ljubav još postoji i prsten je na to podseća.

Napolju ispred kuhinjskog prozora grmovi ruža su u punom cvatu. Ustaje i prilazi nekoliko koraka bliže. Boli je kuk, sve više kako pruža korake. Pridržava se za nameštaj, naslanja se na prozorsku dasku da se rastereti.

Lepi sivi šumski golub stoji na stubu kapije. Perje mu se presijava u sivoj, zelenoj i ljubičastoj nijansi. Poletno ključa po kamenu, biće sit od mrava što gamižu preko stuba. Dugo već razmišlja da stavi malo otrova da mravi nestanu. Ali to se nije dogodilo.

Pa nikome ne smetaju, uvek tako razmišlja. Dok se tuda vuku svojim pravim putanjama. Još uvek ih nema po stepeništu, niti u kuhinji. A i veoma je lepo što je posećuju šumski golubovi. Lepe su to ptice.

Crveni ašov leži bačen na stazi u dvorištu, neko ga je ispustio na putu do plaže. Dolaze kod nje svakog leta. Deca i unuci. I praunuci. Nagrnu i preuzmu kuću. Odlučuju šta će se jesti, spremaju hranu u njenim šerpama. Pospremaju. Viola se svakog jutra budi u oluji, a potom oni brzo nestanu. Idu na izlete ili na plažu. Kao što je i sama radila kad je bila dete. Voda je veoma blizu njene kuće, kuće gde se rodila i gde su svi zvuci mora stalno prisutni.

Piskavi signal telefona trže Violu iz misli. Brzim, dugim korakom dolazi do stola i uzima telefon. Ne prepoznaje broj.

„Halo!“

„Je li to Viola?“

Posrće kada čuje glas. Seda na stolicu.

„Halo! Jesi li tu?“, nastavlja glas.

„Da.“ Violin glas postaje škripav, tih. Nakašlje se. „Ko je to?“

„Lili je.“

Tišina.

„Halo! Jesi li tu?“

„Lili“, dahće Viola i luta pogledom. Ne zna šta da kaže.

„Halo!“

Ne može da je prevari taj meki i lepi glas.

„Jesi li to stvarno ti, Lili? Bilo je... gde si?“

„U Parizu. Zovem te da kažem zbogom.“

„Kako to misliš?“

„Sada ću umreti. Danas je dvanaesti avgust.“

Viola krišom baca pogled na kalendar koji visi na zidu, onaj na kome su slike svih unuka.

„Isti je dan kao...“

„Znam. Tako je kako je. Biće dobro.“

„Ali...“

Viola ćuti, ne zna odakle da počne.

„Zašto se nikada nisi javila?“, pita na kraju.

„Samo mi reci zbogom.“

„Dobra moja Lili, ne mogu.“

„Moraš. Zbogom, prijateljice moja.“

Viola odmerava reči na jeziku, šapuće:

„Zbogom.“

Čeka odgovor, još nešto, ali odgovor ne stiže. Sada je tiho. Razgovor je završen.

Udaljava telefon od uha, stavlja ga uspravno na sto i zuri u prazno.

Na kredencu ispred nje nalazi se zbirka crnobelih fotografija u lepim starinskim okvirima. Ustaje i prilazi im. Podiže ruku do usta kada na jednoj slici ugleda dve devojčice koje sede na travnjaku ispred kuće. Imaju samo tri-četiri godine i ne gledaju u foto-aparat, gledaju jedna u drugu. Dosetljivo se smeše kao da su upravo podelile tajnu.

Bilo je to veoma davno.

Pružna ruku, stavlja kažiprst na obraz jedne od devojčica.

„Lili“, šapuće.

Viola

12. avgust 1948.

Prekrivaju čitavu široku cvetnu leju uz ogradu okrenutu prema ulici. Gusti grmovi sa tamnozelenim sjajnim listovima i savršeno oblikovanim cvećem. Žuto, crveno, roze i belo. Krupno i sitno cveće. Mešovitih sorti, ali istog porekla. Na zemlji ispod grmova leže uvele latice ruža, trule polako na toploti. Slatko-kiseli miris dopire sa zemlje tople od sunca.

Viola se polako i pažljivo puzeći provlači između jakih stabljika grmova. Tu ispod kao da ima jedna staza, tajna vijugava staza za koju samo ona zna. Koja vrluda. Gola kolena stružu o suhu zemlju. Trnovi bodu po prljavoj letnjoj haljini i po kosi, izvlače joj pramenove svezane u konjski rep i zatežu joj teme.

„Sto! Polazim!“

Zbog tog udaljenog glasa Viola se koči usred pokreta. Zadržava dah, sklupčava se u lopticu i skriva glavu među kolenima. Srce joj jako tuče u grudima.

Kloparajući koraci protrčavaju pored nje, pa se potom vraćaju. Ponovo odlaze trčeći. Izdiše sav vazduh koji je čitavu večnost zadržavala u sebi. Bori se za novi udah, udiše kratko i plitko, zbog čega joj se vrti u glavi. Potom ponovo zadržava dah.

Tamna senka pada preko nje, širi se preko cvetne leje. Okreće glavu i gleda nagore, vidi ruku koja pokazuje na nju.

„Ne, nemoj da pokvariš“, šapuće i poletno trese glavom.

Ali prekasno je. Kloparajući koraci se vraćaju, praćeni vedrim kikotanjem.

„Tamo! Vidim te! Našla sam te!“

Viola uzdiše. Polako se puzeći provlači unazad, ka stazi u dvorištu. Trnovite grane joj grebu ruke.

„Nije fora, varaš, Lili. Alvin ti je pokazao, videla sam senku“, ljutito je rekla i obrisala malo zemlje sa kolena.

Lili škilji ka Alvinu, koji stoji naslonjen na stub kapije. On žmirka na jedno oko i provlači ruku kroz zlatnosmeđu sjajnu kosu. Nosi belu košulju sa podvrnutim rukavima i smeđe blago izgužvane lanene pantalone.

„Hvala, hvala“, ona se smejulji i obema nogama skače gore pa dole tako da joj se kosa vrti oko glave.

Alvin stoji mirno i posmatra ih, ne kaže ništa. Ali onda odjednom pruža ruke ka devojkicama, maše rukama u vazduhu. Viola glasno vrišti i potrči. I Lili trči. Brzo, brzo preko neravnog kamenja po stazi u dvorištu, pa preko smeđeg, suvog travnjaka. Oko jarbola za zastavu, kroz rupicu na ogradi koja vodi do komšijskog dvorišta.

Smeħ i vrisak prodiru kroz vazduh. Alvin trči za njima, prvo polako, a potom sve brže i brže. Hvata se obema rukama za ogradu, pa je preskače skokom u stranu. Noge su mu veoma duge, mnogo duže od njihovih. Skuplja ih i hvata Violu u naručje, vrti je ukруг u vazduhu tako da joj noge lepršaju. Lili dotrčava i vuče je za noge.

„Pusti je, pusti je“, brblja i udara brata u ruke i noge.

On ne sluša. Samo se smeje i podiže i Lili. Drži devojkice svaku pod jednu mišku, ljulja ih s jedne na drugu stranu. Veoma je jak. Vrište od smeħa, buktećih crvenih obraza i podignute kose.

Sunce greje, s mora se čuje prigušeni zvuk talasa koji ritmično udaraju o obalu. Iznad krova lete laste i glasno cvrkuću svoju lepu pesmu. Još jedan beskrajni letnji dan.

Alvin, međutim, tu staje sa igrom. Pušta devojkice, pušta ih da odjure na svoju stranu. Na stepeništu ispred kuće sa

oljuštenim malterom sedi njegov tata Vale i zuri u prazno ispred sebe, staklastog pogleda i upalih obraza. U kući Violinih komšija i Lilinom i Alvinovom domu toliko je mnogo dece da se ponekad oslovljavaju pogrešnim imenom. Osmoro dece.

Devetoro.

Jer Vale ima nešto u naručju. Lili dotrčava do njega. Penje se četvoronoške kamenim stepeništem, pridržava se rukama i ispruža glavu da bi zavirila u zavežljaj u naručju muškarca. Još jedno, tek rođeno.

„Je li se sad rodilo? Je li devojčica ili dečak?“, pita i hvata za ćebe u koje je umotano detence. Otkriva naboranu crvenu glavu.

„Zašto ste ovde napolju?“, nepoverljivo pita Alvin.

Vale pruža zavežljaj Alvinu. Nakašlja se, pogled je ispunjen ozbiljnošću, oči suzama.

„Imaćemo dosta posla“, kaže i ponovo ulazi unutra, bez ijedne reči daljeg objašnjavanja.

Lili ide za njim, ide blizu njegovih nogu, hvata ga rukom za nogavice. I Alvin ulazi. Drži bebicu tik uz svoje grudi. Nosi je pažljivo, podignutih ramena i napetog trupa.

Viola još stoji na travnjaku. Briše rukom čelo, znojavo nakon divlje igre sa Alvinom, pa potom seda. Ne ispušta kuću iz pogleda.

Koči se od naglog vriska.

Srceparajućeg krika.

Lilinog.

* * *

Viola i dalje sedi u dvorištu, kao skamenjena, s pogledom uperenim ka otvorenom prozoru na spratu. Prozoru kroz koji se malopre proneo Lilin vrisak, kao hladni ledeni vetar.

Tamo gore nije tiho. Čuje glasove, uznemirene glasove. A potom prigušene tupe udare dok neko trči niz stepenice. Alvin je. Ponovo izlazi kroz vrata. Gotovo leti niz malo kameno stepenište, po tri koraka, grubog izraza. Trči ka kapiji krupnim koracima i ostavlja za sobom oblačak kamene prašine sa pošljunčanog puta. Nestaje.

Viola ga prati pogledom dokle god može. Tek kad se sasvim udaljio, pravi nekoliko pažljivih koraka ka stepeništu, polako se penje i prolazi kroz otvorena ulazna vrata. Zastaje.

Zagušljivo je, kao i obično u komšijskoj kući. Znoj i podgrejana pržena kaša. Čađ šporeta na drva. Ali i nešto drugo, miris kakav ranije nije osetila.

Ulazi u kuću. Na kuhinjskoj sofi sede mala deca u nizu, ozbiljna, mirna. Najmlađi: Edgar, Sonja i Siv sa malom jednogodišnjom Rusom u naručju. Viola im maše, šalje poljupce.

„Brzo se vraćam“, kaže dok napušta kuhinju i odlazi dalje.

Lilin vrisak je utihnulo i zamenjen je plačem malog novorođenčeta. Zvuči kenjkavo, slabo. Ali uporno. Viola se pažljivo

šunja do sprata, s obema rukama na rukohvatima. Gore je tesno, mnogo podeljenih sobica u nizu da bi bilo mesta za svu decu. Po dvoje u svakoj. Najmanji leže naizmenično glavom uz noge drugog u istom krevetu.

Otvorena su vrata najveće spavaće sobe. Viola vidi Gertrudu kako stoji unutra, sa bebom u naručju. Ritmično je ljulja sa jedne na drugu stranu. Na podu sedi Lili, sklupčana s rukama obavijenim oko kolena. Na krevetu iza njih sedi njihov tata, zagnjurivši lice u grube suve ruke.

Viola i dalje stoji u hodniku. Isteže vrat da bi bolje videla, stoji na prstima. Traži Lilinu mamu, ali je ne vidi.

Gore je taj čudni miris još jači, oseća se na metal. Nasred poda u hodniku stoji siva pocinkana kanta, puna krvavih krpa crvene i smeđe boje. Viola se vraća nekoliko koraka unazad ka stepeništu, ali Lili je otkriva. Njihovi pogledi se susreću, ali ništa ne govore.

Prepodnevni smeh i vrisak su sada daleki. Lili je bleđa u licu, usne su joj plave kao da je zaboravila da diše. Ustaje kada vidi svoju prijateljicu. Ostavlja tatu, braću i sestre i uzima Violu za ruku. Čvrsto je steže, vuče je sa sobom niz stepenište i napolje u dvorište.

„Zašto ste toliko tužni? Da li je beba bolesna?“, šapuće Viola. Ne usuđuje se da priča glasno. Sve deluje veoma ozbiljno.

Lili ne odgovara. Nastavlja da hoda. Unutra kroz rupicu na ogradi, do Violinog raskošnog lepo održavanog dvorišta i do roze kućice za igru koja je divno smeštena ispod veličanstvene srebrne smreke. Vrata zapinju kada ih Lili otvara, trula su i raširila su se u donjem delu od vlažne zemlje na kojoj stoje. Pod zaškripi kada stupi unutra prvo ona pa Viola.

„Moramo da očistimo pod i da sredimo. Ne treba ovako da izgleda“, odlučno govori Lili. Uzima malu dečju metlu i maše njom preko poda, izbezumljeno, napred pa nazad po istom mestu.

„Zašto beba toliko vrišti? Zar tvoja mama nema mleka?“

Lili ostavlja metlu i stavlja porcelanske šoljice na sto. Postavlja sto za dvoje.

„Verovatno ću morati ovde da živim. Da li je to u redu?“

„Šta to pričaš. Kako to misliš?“

Lili seda na stolicu. Uskoro će imati devet godina i postaju prevelike za mali dečji nameštaj.

„Ovo može biti savršeno domaćinstvo. Sve što mi je potrebno je ovde. Možda će biti pomalo hladno preko zime, ali valjda ću moći povremeno da uđem unutra kod tebe da se ugrijem?“

Viola provlači glavu kroz prozorčić kućice za igru i gleda ka komšijskoj kući. Alvin prilazi kapiji. Nosi stvari, pune su mu ruke. Iza njega je jedna žena u sivoj haljini sa uštirkanom belom keceljom i belim šeširićem na glavi, svezanim ispod brade tankom belom trakom. Penju se stepeništem i nestaju u kući.

„Alvin je sada kod kuće. S njim je i medicinska sestra“, kaže i okreće se ka Lili.

„Da maleni ne bi umro.“

„Umro? Ma vrišti i deluje veoma živahno. Zašto bi umro?“

„Beba mora nekako da dobije hranu. Ne znamo kako se to radi. Zato je Alvin otrčao do bolnice, oni, valjda, moraju da znaju?“

Viola i dalje stoji i gleda ka komšijskoj kući, provlači glavu kroz prozorčić da vidi što bolje može. Jedan auto ulazi kroz kapiju. Crn je i četvrtast. Dva muškarca izlaze, imaju nosila sa sobom koja jedan od njih nosi pod miškom.

„Moraću da jedem hladnu hranu“, kaže Lili iza njenih leđa. „Valjda će to moći? Hleb i vodu verovatno mogu da nađem. Valjda se može preživeti na hlebu i vodi?“

„Pričaš veoma čudno, Lili. Zašto govoriš toliko čudno?“, pita ponovo Viola, pogled joj je i dalje uprt u komšijsku kuću i ono što se tamo događa.

Muškarci koji su ušli unutra uskoro ponovo izlaze, nose nekoga na nosilima i polako se spuštaju niz stepenice, korak

po korak. Šljunak škripi pod njihovim grubim gojzericama dok pažljivo prilaze otvorenom prtljažniku auta.

Viola ostavlja prozor i žureći izlazi kroz vrata. Trči sve vreme do ograde. Telo koje leži na nosilima prekriveno je belim čaršavom, čak i glava. Ljulja se mlitavo sa jedne na drugu stranu dok muškarci ubacuju nosila.

Unutra u kućici za igru Lili pevuši neku pesmicu. Tužnu melodiju koja se čuje u dvorištu. Viola se vraća do nje. Vidi je kako potreseno skuplja stvari s kojima su se igrale još kada su bile male. Hvata je za ruku, zaustavlja njene pokrete, čvrsto je pripija uz sebe.

„Možeš da živiš unutra u mojoj sobi“, kaže. „Možemo da budemo sestre. Uvek ću se brinuti o tebi, obećavam.“

12. avgust 2019, 9.25

Nesigurni potezi olovkom po praznom belom papiru. Viola čvrsto drži olovku i sklapa reči koje je toliko dugo želela da napiše.

Draga Lili.

Niz obraze teku suze. Shvata da je sada prekasno. Pušta olovku da lebdi, crta čudne šare, piše današnji datum. Dvanaesti avgust. Uzastopno ispisuje jedinicu i dvojku, podebljava ih. *Jedan jedini dan, čitav jedan život*, piše drhtavim slovima pa potom nacрта bledunjavo srce.

Ponovo okreće pogled ka prozoru. Golub je sada otišao svojim putem, stub kapije je sada sam. Malo nakrivljen i sa ružom puzavicom koja se uvija oko njega. Verenička ruža koju su njeni roditelji zasadili kada je kuća bila tek izgrađena. Neverovatno je da i dalje cveta. Prekrivena je jarkocrvenim cvećem. Boja ljubavi, cvet ljubavi. Guste grane sa zelenim lišćem štrče tu i tamo. Trebalo bi da je skрати, da je ponovo lepo oblikuje.

Ustaje, poseže ka jednom od ramova na kredencu. Još jedna slika iz detinjstva, ima ih mnogo. Na toj fotografiji stoje jedna pored druge, ona i Lili. Drže se za ruku i gledaju pravo u aparat. Trava na kojoj stoje je visoka, prepuna livadskog cveća. Gola kolena su im izgrebana. Koliko mogu imati godina? Šest, sedam, možda. Jesu li krenule u školu? Ne seća se. Lili ima jednostavnu ravnu

haljinu na bretele. Duž izreza oko vrata je tamnija traka. Tkanina je prepravljena četvrtastim parčetom platna u drugoj boji, čvrsto zašivenim velikim prošivima. Kosa joj je kratko ošišana, neravna. Kao da je neko uzeo kuhinjske makaze i šišao je na brzinu. Viola ima strukiranu haljinu sa plisiranom suknjom i puf-rukavima. Njena bujna plava kosa je skupljena u dve pletenice.

Uvek su se igrale zajedno, svakoga dana. Granica između te dve komšijske kuće nije bila određena, jele su gde bi se našle kada bi ogladnele. Dvorište je bilo njihova avantura.

Viola ponovo prilazi prozoru i gleda napolje. Grmovi ruže su veoma gusti u širokoj cvetnoj leji, možda su ranije bili ređi, kada su imale običaj da se puzeći uvlače tamo. Toliko su se igrale u njima, toliko beskrajno mnogo.

Srebrna smrča baca senku preko pločnika. Velika je, viša je od kuće. Ispod nje se nazire jedan ugao kućice za igru. Sada je žuta, nije više roze kao kada je bila mala.

U najvišoj fioci kredenca nalazi se adresar. Uzima ga i lista do V. Sture Valin. Precrtala je njegovo ime, napravila je krst na margini. Kao što uvek radi kada neko umre. Bio je to rak, seća se. Poželela je da je i dalje tu, da može da ga pozove i da priča s njim.

Lilino ime je takođe napisano tu, pod Valin. Ali bez broja, bez adrese.

Uzdiše i ponovo gura fioku, krišom gleda kuhinjski sat na zidu. Pola deset. Još će potrajati pre nego što se deca vrata s plaže i mlakog avgustovskog mora. Razbarušene kose i sa peskom po stopalima. Lili je obično volela da se kupa, da naglavačke skače u talase. Da je tu, sigurno bi sa ostalima otišla dole. Kukala bi da je baš bez veze što je Viola ostala kod kuće.

Viola ostavlja prozor i pogled i vukući se odlazi ka vratima tavana. Sporo se penje stepenicama pridržavajući se za rukohvate. Tamo gore je još uvek sve, sve iz njenog detinjstva. Nameravala je da očisti kada je preuzela kuću, ali to se nikad nije dogodilo. Seća se ružičaste limene kutije, ali je dugo nije videla. Možda je tamo gore?

Lili

12. avgust 1949.

Sture je upravo naučio da hoda. Tetura se preko travnjaka, kao da ne ume da stane. Glava mu je malo isturena, noge raširene. Pelena mu je teška i visi među nogama na inače golom telu. Ne prestano gleda ka ulici, gde s vremena na vreme prođe automobil. Privlači ga zvuk motora koji tutnji. Neobuzdan je i odvažan. Uopšte nije kao starija sestra Rusa, ona mirno i tiho sedi nasred travnjaka na gomili zemlje i peska i kopa starom kašikom.

Lili ostavlja Rusu samu i trči za Stureom, hvata ga u pokretu i podiže ga na kuk. Kada se vrati, Rusi su usta puna crne zemlje. Zagrcnula se i pljuje tako da joj curi niz bradu i ostaju tragovi prljavštine.

Lili uzdiše. Briše devojčicina usta nadlanicom, uklanja ono najgore. Potom je jako hvata za ruku i odvlači sa sobom u kuću. Rusa glasno plače, protestuje tako što se odupire stopalima o zemlju.

„Nevaljalo dete, dođi ovamo“, kaže Lili i podiže je.

Balansira sa dvoje mališana, sa svakim na po jednom kuku. Ljubi njihove glave, koje su za promenu tople od sunca. Na kraju je ipak stigao talas toplog vremena koji su očekivali. Neobično je hladno leto i meteorolozi su počeli da broje sunčane sate u Vizbiju. Kao da ne postoji ništa drugo da se radi.

„Sada se nemojte svađati, molim vas. Možemo posle da pređemo kod Viole i da vidimo imaju li malo šećera u špajzu. Ali samo ako budete tihi i dobri.“

Deca razumeju uprkos tome što su veoma mali. Odmah učute. Rusa stavlja svoje debeljuškaste ručice oko Lilinog vrata i grli je. Lili se ne obazire na to. Osvrće se. Sonja i Edgar su takođe njena odgovornost, ali nema pojma gde su. Oni su nekoliko godina stariji, mogu sami da se snalaze.

Rusa pokazuje na komšijsku kuću, govori nešto što najpre zvuči kao dugo mrmljanje. Sve vreme puno priča. Lili se uopšte ne trudi da je razume.

Sture je premali da bi pričao. Oslanja svoje umorno toplo lišće na njeno rame, telo mu je teško, kao da će zaspati.

Lili ulazi u kuhinju i stavlja oboje u dečju ogradicu. Tu ima nekoliko šerpica i kutlača kojima Rusa može da se igra. I jedan tanak dušek na kome Sture može da spava. Potom izlazi i traži Sonju i Edgara, koji imaju tri i pet godina. Jedno dete skoro svake godine. Sve dok poslednji nije stigao i uzeo život njihovoj mami.

Sada je na najstarijim sestrama odgovornost da održavaju domaćinstvo dok njihov tata i najstariji brat rade. Gertruda ima trinaest godina i upravo je završila osnovnu školu. Birgita ima dvanaest. A Lili ima samo deset godina.

Ona briše znoj sa potiljka. Kosa joj je vlažna i zalepila se za kožu. Kroz drveće vidi more kako svetluca. Sjajno je i mirno danas, nema nijednog talasića po površini. Čezne da može da se okupa, da otrči do širokog peskovitog plićaka i da se glavom baci u njega. Da oseti kako joj sveža voda obuhvata telo.

Po baštenskoj zemlji su se raširili bujni zeleni listovi krompira. Gertruda je na kolenima i povlači list za listom, duga pletenica joj visi niz leđa, skoro da doseže do struka. Razdvaja zemljane grudice od useva, briše krompire rukom i stavlja ih u kantu.

Pocinkanu kantu. Lili uvek zapne knedla u grlu kada je vidi. Možda nije ta, možda je neka druga bila gore u hodniku

puna krpa natopljenih krvlju. Ima ih nekoliko, složene su u šupi za alat.

„Gde su Sonja i Edgar?“, pita.

Gertruda brzo okreće glavu ka njoj, umornim pogledom.

„Pa valjda to treba ti da znaš“, prigovara.

„Bili su ovde malopre i igrali su se, otrčali su negde. Ne mogu da ih pazim sve vreme“, kaže Lili i nastavlja da hoda. Luta pogledom, traži pokrete.

„Odmotavaju mrežu iza šupe“, dovikuje Gertruda. „Ja sam ih zamolila.“

Lili prevrće očima.

„Što ne kažeš onda.“

Ide ka šupi za alat, skreće sa staze tako da vidi travnjak gde njen tata po pritkama veša mreže kada upeca pljosnatice i bakalara. Pomeraju se senke tamo iza, čuje se kikotanje.

„Samo će sve još više zamrsiti. Zašto si im to dopustila?“, dovikuje Gertrudi.

„Moraju imati priliku da nauče. Svi moramo da pripomognemo, znaš“, strogo odgovara Gertruda. „Gde su Rusa i Sture? Nisi valjda i njih izgubila?“

„U ogradici su u kuhinji, snalaze se.“

Gertruda ustaje i čisti zemlju sa požutele kecelje koja je nekada bila bela. Uzima kantu u ruku.

„Mogu ja da ih čuvam, ionako moram da kuvam“, kaže i sporim koracima odlazi ka ulazu u kuhinju.

Otkada je završila školu, vide se tuga i gorčina u njenim očima. Ima samo trinaest godina i jedina je majka koju imaju. Tako se zadesilo.

„Hvala“, uzvikuje Lili, a potom brzo trči ka rupi u ogradici.

Već čitavo poslepodne se puši iz dimnjaka Viole kuće i Lili zna šta to znači. Mese.

Stomak joj krči od gladi. Što se više približava, to je slatki miris sve jači. Prelazi stepenište u tri velika koraka pa uz tup udar zamakne u hodnik. Ako ima dosta dece u Lilinoj kući, onda je kod Viole zapravo obrnuto, ima dosta odraslih.

„Ej!“, radosno viče i jurca dalje ulazeći u kuhinju.

Violina baba širi obe ruke ka Lili, hvata je u pokretu i ljubi je u čelo.

„Konačno si tu. Kako smo čeznuli za našom nestašnom Lilicom.“

„Imala sam posla kod kuće.“

„Da, uvek imaš, mala prijateljice. Srećom dođeš ovamo povremeno pa možemo da te mazimo.“

Lili se isteže, pokušava da vidi preko babinog ramena. Kuhinjski pult je pretrpan metalnim činjama i šerpama. Pored stoji stalak sa plehovima za pečenje.

„Mm, zemičke sa kardamomom“, kaže kada ugleda zlatnosmeđe pecivo. Uvlači miris duboko u nozdrve i pruža ruke. „Dajte mi, dajte mi!“

„Ima i hleba. Možeš posle poneti nekoliko kesa. Tako da svi tvoji probaju“, kaže Violina mama i okreće se ka njoj.

„Tata ne želi nikakvu milostinju“, kaže Lili i gura toplu mekanu zemičku u usta.

Pojede je iz tri velika zalogaja, uživa u divnom ukusu toplog maslaca i šećera u prahu. Potom se pruža ka plehu i uzima još jednu.

„Tvoj tata, on se bori. Zamisli da uspeva sasvim sam da se brine o devetoro dece“, kaže Violina baba i posmatra Lili dok jede.

„Da, Čelični Tata, Super Vale“, punih usta Lili klima glavom.

Ostalo joj je malo šećera u prahu na obrazu. Uvlači ga rukom u usta, liže usne i glasno cokće.

„Mm, toliko je dobro da ću skoro umreti“, kaže i smeši se.

„Zapravo je pravi heroj“, kaže ozbiljno Violina mama. „Ali trebalo bi da nauči i da primi pomoć. Da ne morate da idete unaokolo gladni. Nije njegova greška što je Lizbet umrla tako naglo.“

„Ne, Stureova je. Taj mali, prokleti usranko. Jedan koji je previše, kako nisu mogli to da shvate“, odlučno kaže Lili.

„Hej, bre, pazi šta pričaš“, prekoreva je Violina baba. Po-diže kažiprst u vazduh i mršti se. Lili postideno stavlja ruku preko usta.

„Ups“, smejulji se tamo iza.

„Tvom bratu je danas, valjda, prvi rođendan?“

Lili istovremeno klima glavom i okreće se unaokolo, deluje da nikada neće moći da stoji mirno. Violina mama stoji kod šporeta i meša varjačom veliku kašu dok istovremeno priča sa njom. Čitava kuhinja je puna plehova za pečenje. Stoje na stalku, ali i na stolu i stolicama.

„Onda moramo malo više da umesimo. Mora dobiti tortu. To će tvoj tata zapravo da istrpi“, odlučno kaže.

„Zar Viola nije ovde?“, pita Lili i krijumčari još dve zemičke u džepove haljine. Krije ih rukama dok se okreće.

„Da, ovde je, ali je izgleda utonula u neku staru, prašnjavu knjigu, kao i obično“, kaže Violina mama i pokazuje ka vratima dnevne sobe. Oči joj se smeše, ali usta su joj ozbiljna. „Od te male nemamo nikakve koristi ovde kod kuće“, nastavlja prasnivši u smeh.

* * *

Viola sedi u dnevnoj sobi, skupljena na sofi sa knjigom u rukama. Lili joj se prišunjava iza leđa i brzo pokriva oči rukama.

„Pogodi ko je!“ kaže dubokim, neprirodnim glasom.

Viola skače i povlači Lili sa sobom preko ivice sofe.

„Prestani tako da me plašiš“, kaže i opušta ruke. Potom uzima knjigu koja je pala na zemlju i ponovo se vraća u isti položaj. „Zapravo, čitam.“

Lili puzi i seda pored nje. Viola nastavlja da čita kao da se ništa nije dogodilo. Oči joj hitro lutaju između redova, brzo čita.

„O čemu je? Je li dobra?“ Lili isteže vrat da bi videla naslov na koricama. Piše *Car Portugalije* od Selme Lagerlef. Lepa tanka bela knjiga sa zlatotiskom na naslovnici.

Viola ne odgovara, podiže ruku da bi je utišala, ne pomerajući pogled sa stranice. Lili spusti glavu u njeno krilo. Pruža noge tako da joj članci vise preko ivice sofe.

„Postoji li stvarno ta zemlja, Portugalija?“, pita. „Gde se nalazi?“

Viola je rasejano miluje po ruci. Ali ne odgovara, ne prestaje da čita.

„Dosadno“, žali se Lili i mrda bosim stopalima. Prsti su crni od zemlje. Pevuši neku melodiju.

„Prestani da me uznemiravaš, molim te. Čitam. Trebalo bi i ti da čitaš. Treba da pročitamo najmanje jednu knjigu tokom letnjeg raspusta, što se odnosi i na tebe.“

„Eh, knjige samo uzimaju masu nepotrebnog vremena i blesave su. Uopšte nije tačno to što piše u njima. Život je mnogo bolji. Ja sam zauzeta životom.“

„Možeš da živiš hiljade i hiljade drugih života ako čitaš.“

„Da, da, ali sam zauzeta svojim. To mi je dovoljno.“

„Dopusti mi da završim sa čitanjem, imam samo još nekoliko stranica. Posle ću ti ispričati o čemu se radi.“

„Dobro, onda mogu da zapišem i da predam učiteljici. Ali možeš, valjda, malo da požuriš, želim nešto da smislim sada kada ne moram da čuvam mališane.“

„Uskoro. Tako je dobra ova knjiga. Mogu da ti je dam kada završim sa čitanjem. Moja je, dobila sam je na poklon za rođendan.“

Lili više ne sluša. Pevušenje je prešlo u pesmu. Njen glas je jasan i začuđujuće jak. U hodu smišlja reči.

Viola usredsređeno čita, povremeno zašuška kada okrene list. Lili peva sve jače. U kuhinji je prestalo treskanje. Violina mama i baba gledaju kroz vrata. Stoje tamo, sasvim mirno, i pažljivo slušaju pesmu, aplaudiraju kada se poslednja reč na kraju tonski ugasi. Potom se vraćaju svojim obavezama. Viola podiže pogled od knjige i posmatra svoju prijateljicu.

„Aha. Hoćeš li sada ovde da održiš koncert? Zar nikada ne može da se čita na miru i u tišini?“, kaže.

Lili se pruža ka njoj i pokušava da odgurne knjigu koja se tamo-amo klata. Viola je drži sve jače.

„Prestani da čitaš tu dosadnu knjigu“, kaže Lili. „Danas je zapravo godišnjica mamine smrti. I mislim da je onda prilika za pesmu ili dve. Ali izgleda se nje niko ne seća, svi samo pričaju o Stureu, rođendanu i torti.“

Viola ostavlja knjigu u stranu, pridiže se.

„Oprost, zaboravila sam“, kaže i stavlja ruku na Lilin obraz.

Violina ruka je mekana i topla. Miriše na lavandu, na luksuzni sapun koji imaju u kupatilu. Lili ponovo leže u sofu.

„Čitaj, ako moraš. Ionako nema mnogo razloga za slavlje“, kaže rezignirano i naslanja stopala na Violina kolena.

„Ne, možda nije nešto što se neposredno slavi. Jesi li veoma tužna?“

Lili žmuri. Skuplja se, povlači kolena ka grudima i čvrsto ih grli.

„Nisam nešto više danas nego neki drugi dan. Ili da, možda malo jesam. Malo sam više tužna. I malo ljuta. Ljuta na Sturea. Usranko, samo vrišti, slini i beži od mene. Ludo dete, takav je. Ubica od rođenja.“

„Uh, ne govori tako. Ma nije to bila njegova greška. Ali stvarno jeste šteta što je tvoja mama umrla. Bila je veoma dobra.“

„Kao i tvoja.“

„Da.“

„Ti imaš njih dve, i mamu i babu. Nije pravedno.“

„Mogu da budu i tvoje. Možeš uvek da budeš ovde kod nas, valjda to znaš?“

Lili frkće i vrti glavom tako poletno da tanka kosa u fronclama leti pred njenim licem.

„Moram uvek da pazim na nekog usranka, kao što su Sture i Rusa, Sonja i Edgar.“

„Ne uvek. Sada si ovde.“

Lili čežljivo gleda ka terasi, dupla vrata su širom otvorena, a iza njih se širi duboko plavo more. Beskrajno. Mirno i osvežavajuće.

Napušta sofu i izlazi, oseća kako su polumesečaste pločice na terasi hladne pod njenim tabanima. Između nje i mora je kuća gde ona živi sa svom braćom i sestrama. Vidi Edgara i Sonju u dvorištu, još uvek su iza šupe za alat. Mreže vise ne-taknute u debelim komadima tkanine sa busenima osušene morske trave. Deca se bave nečim drugim i izgleda da su skroz zaboravila da bi trebalo da ih srede.

„Veoma je toplo danas“, žali se Lili kada začuje Violu kako izlazi i prilazi joj. Konačno je ostavila knjigu. Lili pokazuje ka moru.

„Moram da se okupam“, kaže ne okrećući se.

„Mislim da ja neću moći, uskoro će ručak.“

Viola seda na stolicu, stavlja noge na ogradu. Lili je vuče za ruku.

„Hajde, molim te. Treba i mi da jedemo i Gertrudi je sigurno potrebna pomoć. Ali zar ne možemo samo to da izignorišemo i neka posle budu malo ljuti na nas kada se vratimo.“

Viola povlači ruku ka sebi i skuplja se na stolici. Lili skida veliki frotirski peškiri sa žice za sušenje i stavlja joj ga preko glave.

„Hajde sada, bežimo. Ako odemo preko tetka Nurdinog imanja, neće nas videti“, kaže.

Viola pomera veliki frotirski peškiri i posmatra. Čisti pesak sa usta, pravi grimase.

„Da, sada sam toliko puna peska da se moram okupati“, smeju se.

Lili se hvata za čelo.

„Eh, nemam kupaći.“

„Možeš da uzmeš moj stari. Dobila sam novi. Možeš da zadržiš taj stari ako želiš.“

„Tata...“

„... Sam će se snaći. Znam. Ali nikada ne ide sa tobom kada ideš na kupanje, je l' tako? Samo uzmi, trebaće ti, tvoj je ionako isfronclan i pohaban.“

„To je stari Gertrudin. Ja samo nasleđujem i nasleđujem.“

Viola je nestala. Vraća se noseći još jedan peškiri i jedan crveni kupaći u naručju.

„Presvuci se, požuri. Ja sam već obukla moj, ispod haljine.“

Baš kad treba da se popnu preko ograde na terasi i da skoče u dvorište, dolazi Violina mama.

„Ne mislite, valjda, da idete na plažu usred jela a da se ne javite“, strogo govori podbočivši se.

Devojčice postideno gledaju u pod. Ali Violina mama nije ljuta, smeši se tako da joj oči postaju uske linije.

„Baš vam je veličanstveno, veoma je divno biti dete i imati letnji raspust. Volela bih da i ja to mogu. Čekajte ovde, nemojte još da idete“, kaže i ode žurno.

Čuju kako treska unutra u kuhinji i poslušno čekaju, oslo-njene na ogradu, umotane u veliki frotirski peškir. Vraća se noseći pletenu korpu koju im pruža.

„Možete da jedete na plaži. Avantura je uvek malo bolja ako imate i hranu.“

Lili zaviruje u korpu. Tu su dva sendviča sa rostbifom i nekoliko zemički. I dve staklene boce sa sokom od jagoda. Oblizuje se i sprema da se ponovo popne na ogradu, ali onda se Violina mama nasmejala.

„Blesavice jedne, zar nećete na vrata? Sada zapravo znam da mislite da pobegnete.“

Devojčice je ne slušaju. Lili okretno zamahuje preko ograde i skače dole u cvetnu leju, pada i dočekuje se na kolena na tek zalivenoj zemlji. Viola joj spušta korpu i potom kreće za njom. Nose zajedno korpu dok bosonoge trče preko travnjaka.

* * *

„Zar ne bi trebalo nešto da napravimo za mamu?“, pita Lili dok leže jedna pored druge u pesku toplom od sunca, svaka sa svojom zemičkom u ruci. Kapi vode na njihovoj koži svetlucaju na sunčevim zracima.

„Na šta misliš?“

„Da, da napravimo nešto povodom godišnjice smrti moje mame.“

„Kao seansu. Ili šta?“

„Seansa, šta je to?“

„Kada se pale sveće i ljudi se drže za ruke. Znaš. Tako da duhovi mogu da dođu ovde u posetu i onda možeš ponovo da razgovaraš sa njom.“

„Eh, to nije moguće.“

Lili se okreće na stomak. Pruža se ka korpi i pipajući traži još jednu zemičku. Kosa joj je mokra, pramenovi su prekriveni finim svetlim peskom. Briše lice i pljuje nekoliko zrna peska, potom uzima veliki zalogaj slatkog hleba.

„Sigurno jeste“, uporna je Viola. „Čitala sam o tome u maminom *Džepnom žurnalu*. Treba da bude noć i padne mrak i treba da se ponese nešto što je mrtvac koristio ili nosio. I svetlost, treba da se zapali sveća.“